

Mezinárodní konference
Society-Culture-Technology
at the Dawn of the 21st Century
 Krakow, 21.–22. květen 2009

Při příležitosti devadesátého výročí založení krakovské AGH University of Science and Technology proběhla na konci května v prostorách Fakulty humanitních věd mezinárodní konference *Society-Culture-Technology at the Dawn of the 21st Century*. Ve dvou nabitých dnech se při prezentacích vystříдалo přes devadesát řečníků. Komunikace v angličtině probíhala ve čtyřech pracovních skupinách a ve zbylých třinácti se potom hovořilo polsky.

S ohledem na rozsah programu konference je nemožné vystihnout na tomto prostoru alespoň její větší část (byť by šlo jen o sledování části anglické). Rozhodl jsem se proto pro volné sledování tematických linií nastíněných třemi plenárními přednáškami, které proběhly po uvítacím slovu organizátora konference prof. Janusze Muchy. Rolí internetu v současných sociálních změnách se zabýval, a to na specifickém případě proměny moderní války, prezident RC01 Mezinárodní sociologické asociace (ISA) Giuseppe Caforio. Organizace, politika, ideologie i průběh vedení válek se podle Caforia transformují jako reakce na asymetrickou povahu současných konfliktů a inovativní využívání nových technologií protivníkem, jehož ozbrojené akce jsou převážně zaměřeny na změnu či udržení určitých postojů a představ. Podle Caforia se v tomto kontextu armády představované propletenými konglomeráty státních a ne-státních aktérů ocitají v situaci, kdy musí paralelně vykonávat množství funkcí: mírové, bojové, humanitární, výcvikové, rekonstrukční etc. Ve druhé přednášce se Kazimierz Krzysztorefek z University of Białystok pokusil představit základní epistemologická východiska teorie sítí-aktérů (ANT) a aplikovat je na „vzrůstající zapojení lidských aktérů do sítí a zvyšující se závislosti na počítačích, softwaru a databázích, díky

níž se mění náš pohled na tyto technologie i nás samotné“. S odkazem na práce B. Latoura, J. Law, Knorr-Cetiny a D. Harawayové se pak Krzysztorefek pokusil ukázat, že předvídaný konec člověka a společnosti je již zde v tom smyslu, že samotné lidství je pouhým elementem v síti jednajících ne-lidských objektů. Následné komentáře příspěvku se zaměřily na jedné straně na kritiku ztotožnění významu a podstaty jednání lidských a ne-lidských aktérů, na straně druhé pak na chybné ztotožnění počítačových sítí a sítí-aktérů. Bezesporu „tradičnější“ a méně kontroverzní pohled na vztah mezi společností a technikou bylo možné nalézt v přehledové přednášce *Relacja technika – społeczeństwo jako przedmiot badań i ewaluacji* profesora Lecha Zachera z varšavské Leon Kozminski Academy. Zacher upozornil na omezenou autonomii techniky a představil otázku techniky jako téma, které má v sociologii 20. století své pevné místo. Významnou část přednášky pak tvořilo systematické představení polské produkce relevantní pro zkoumání tématu.

Dá se říci, že tyto tři uvítací přednášky předznamenalý tematický prostor, do něhož bylo možno zasadit většinu následných prezentací: role internetu v současných proměnách kultury a společnosti, možnosti konceptualizace vztahů mezi lidskými a ne-lidskými entitami, a problematiku politické, ideologické a kulturní dimenze současné vědy a techniky.

Šíře zaměření i množství příspěvků zabývajících se Internetem či informační společností se plně kryla s popularitou, jakou tato problematika v posledních letech zažívá. Tým z University of Lisbon představil výsledky svého výzkumu zaměřeného na strukturu sociálních sítí dětí a vnitřní strukturu dospívající populace dle typů uživatelských praktik. Indickou zkušenost s tímto tématem přinesla Duru Arun Kumar z Netanjahi Subhas Institute of Technology (Nové Dillí) v příspěvku „Impact of Communication Technology on Leisure Activities of College Students“. Polská specifika

užívání informačních technologií u „digitální generace“ pak zprostředkovaly Karolina Pado a Lucyna Orenkiewicz (Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie). Yoni van Den Eede z Free University of Brussels překročil deskriptivní povahu těchto výstupů, když se ve svém příspěvku „Who is in the Place of Power?“ pokusil zodpovědět otázku politických efektů nárůstu využívání World Wide Webu: „Jde o médium revoluce v politické sféře, nebo jen o nástroj vyvolávající zdání politična v rukou fakticky pasivních mas?“. Van Den Eede upozornil na to, že diskuse na toto téma dosud sleduje logiku starších diskusí mezi elitistickými a pluralistickými teoriemi vztahu kultury a politiky; inovativním řešením pak podle něj může být aplikace přístupu Michela de Certeau. Při takovémto zkoumání nových komunikačních a informačních prostor/nástrojů můžeme pak podle van Den Eede pozorovat nové hybridní „taktiky-strategie“ efemérních sociálních entit vznikajících v nových komunikačních prostředích za účelem napadení klasického modelu dělby moci a jemu odpovídající dělby politických práv. Mocenskou dimenzí uživatelského prostředí softwarových rozhraní se pak ve svém příspěvku „Socializing a Computer Program; Social System Interfering with a Digital System“ přímo zabýval Krzysztof Abriszewski z toruňské Nicholas Copernicus University. Kromě aplikace teorie sítí-aktérů na konkrétní příklad zavádění elektronického zápisového systému na vybrané polské univerzitě, dokázal Abriszewski tuto případovou studii i plodně využít k rozšíření analytického aparátu ANT, zejména co se týče jejího explanačního potenciálu v analýze mocenské dimenze organizace. Abriszewski vyšel z představy, že pokud by program měl splňovat veřejné deklarace představitelů rektorátu o studijním informačním systému jako o služebníku usnadňujícím agendu všech zúčastněných stran, „zrcadlil“ by veškeré relevantní administrativní úkony. To se ovšem na univerzi-

tách, v jejichž jednotlivých částech funguje množství výjimek a pravidel, samozřejmě nestává; struktura formální organizace tedy významně „přesahovala“ strukturu příslušného programu. Abriszewski dále upozornil na třetí rovinu „uživatelů“ organizace (studenti a zaměstnanci), která přesahovala formální rovinu organizace univerzity tím, jak v ní jedinci řešili své individuální problémy a požadavky. Ve výsledném efektu se tedy mocenský vztah uživatele a programu obrátil; není to člověk, kdo užívá a formuje program, ale je to právě program, kdo díky požadavkům jednoduchého a standardizovaného prostředí „prosazuje“ sebe sama jako „normu“, podle níž se přizpůsobuje fungování organizace samotné i každodenní jednání „uživatelů“ univerzity. Příspěvek vzbudil množství pozitivních reakcí vycházejících ze sdílené zkušenosti; následná diskuse dala vědět, že možnosti využití ANT na pomezí informatiky a sociální vědy ještě nejsou ani zdaleka vyčerpané.

Politika vědeckého a technického vývoje ostatně patřila na konferenci mezi poměrně frekventovaná témata. V příspěvku „Technoscience, Ideology of Progress and Surprising Side Effects“ se Ewa Bińczyk (taktéž z Nicolas Copernicus University) pokusila pomocí kombinace ANT a Beckovy teorie rizikové společnosti o vykreslení demokratického deficitu současné technovědy. Amir Sulfikar z Nanyang Technological University (Singapur) představil genealogii státní racionalizace projektu vybudování sítě jaderných elektráren v post-suhartovské Indonésii a dynamiku a strukturu občanských protestních iniciativ formujících se okolo této kontroverze. Hartmut Hirsch-Kreinsen z Technische Universität Dortmund v prezentaci „Low-technology – a forgotten sector in the discourse on knowledge-based societies“ konzistentně a přesvědčivě argumentoval proti zanedbávání tzv. low-technologies (textil, obuvnictví, potravinářství...) jako důsledku přemíry orientace evropských vlád na rozvoj

a podporu high-tech výzkumu a výroby. Inspirativním komplementem k tomuto výstupu byly prezentace věnované roli kultury, nacionalismu a politické ekonomie v procesu postkomunistické transformace. Zatímco Andreas Pickel z Trent University se pokusil poukázat na možnosti vytvoření obecného modelu transformace, Klaus Mueller z AGH University of Science and Technology se věnoval otázce možnosti vytvoření typologie transformace založené na kulturních rozdílech. Pracovní skupiny příhodně uzavřela prezentace Kamila Luczaje (AGH) „Nowe pokolenie, nowe społeczeństwo?”.

Stručné verze všech příspěvků z konference by tento rok měly vyjít v samostatném sborníku, i když uvidíme, do jaké mí-

ry se tento cíl díky současné publikační politice podaří naplnit.

Konference především naznačila, že v polské sociologii má problematika sociální dimenze techniky (a zvláště informatizace) poměrně bohaté zastoupení a že s tím spojené otázky jsou mladší generací badatelů chápány jako důležité. Nejedna domácí příspěvek ukázal, že k hlubšímu pochopení vztahu mezi technikou, společností a kulturou v sobě polská sociologie nese silný potenciál a že tato oblast sociologického zkoumání má před sebou na počátku 21. století ještě dlouhou cestu.

Petr Lupač

Webové stránky konference:

http://www.wnss.agh.edu.pl/S-C-T/index_example_en.php